16.11.07
м. Тобіб

Іван В. Делеган, Ірина І. Делеган, Іван І. Делеган

БІОЛОГІЯ
лісових
ПТАХІВ І ЗВІРІВ

(За ред. канд. с. - г. н. І. В. Делегана)

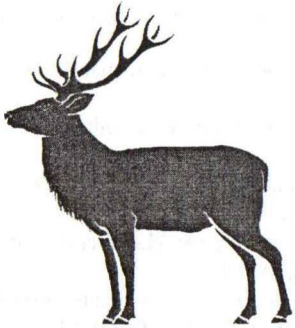

Видавництво «ПОЛЛІ»
ЛЬВІВ 2005

УДК 591.5 + 630*13 (075.8)
ISBN 5-7763-1487-9

Делеган І. В., Делеган І. І., Делеган І. І. Біологія лісових птахів і звірів.
За ред. канд. с.-г. наук І. В. Делегана.
Навчальний посібник.
Львів: Поллі. 2005. – 600 с.

В навчальному посібнику викладений зміст дисципліни – "Біологія лісових птахів і звірів", відображений сучасний рівень знань про птахів і звірів, що заселяють лісові, лучні та інші екосистеми України. Описані їх анатомічні і морфологічні особливості, закономірності поширення, спосіб існування, біологію, екологію, роль і значення у лісових біогеоценозах та в житті людини.

Для студентів вищих навчальних закладів, що навчаються за лісогосподарськими і сільськогосподарськими спеціальностями, викладачів лісових коледжів, технікумів, аспірантів, вчителів, інженерно-технічних працівників лісового, садово-паркового, сільського та мисливського господарств, екологічних і природоохоронних організацій, осіб, які проходять підвищення кваліфікації та перекваліфікацію, зоологів-аматорів.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (Лист № 14/18.2–1645 від 13.07.2004)

Рецензенти:

Директор школи сільського і лісового [illegible]ства, професор Ф. ФЕЛЛІНГЕР (Австрія).
Завідувач кафедри мисливствознавства Познанського університету професор Б. ФРУЗИНСЬКИЙ (Польща).
Завідувач відділу лісової фауни Науково-дослідного інституту лісового господарства професор, П. ГЕЛЛ (Словаччина).
Завідувач відділу проблем антропізації природних екосистем Державного природознавчого музею НАН України, кандидат біологічних наук, А. БОКОТЕЙ.
Завідувач циклом мисливствознавства Національного лісотехнічного університету України, професор В. БОНДАРЕНКО
Доцент кафедри зоології Львівського Національного університету ім. І. Франка, кандидат біологічних наук, Є. СРЕБРОДОЛЬСЬКА.

© Іван В. Делеган, 2005
© Ірина І. Делеган, 2005
© Іван І. Делеган, 2005

ISBN 5-7763-1487-9

ЗМІСТ

ВСТУП 19
ПТАХИ (*AVES*) 23
Походження та еволюція 23
МОРФОЛОГІЧНІ ТА АНАТОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПТАХІВ 24
Зовнішня будова 24
Шкірні покриви 26
Розвиток пір'я 27
Нервова система 31
Органи чуттів 32
Голосовий апарат 34
Скелет 35
Череп 36
Хребці 38
Хребет 39
Передні кінцівки 40
Тазовий відділ 41
М'язова система 42
Органи дихання 43
Кровоносна система 46
Органи травлення 48
Сечостатева система 50
Органи розмноження 50
Яйце 51
Розвиток зародка 54
БІОЛОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПТАХІВ 55
Умови існування і поширення 55
Екологічні чинники і їх значення в житті птахів 55
Екологічні групи птахів 57
Політ птахів 57
Пристосування до руху в умовах лісу 61
Ходіння і біг 62
Плавання і пірнання 63
Інші пристосування 64
Живлення 64
Особливості терморегуляції 68
Розмноження 68
Гнізда 71
Форма, розмір, кількість яєць та їх забарвлення 75
Насиджування 76
Чисельність та її коливання 78
Тривалість життя 78
Біологічні ритми 79

Сезонні переміщення 80
Особливості пристосовної поведінки 85
Господарське значення птахів 85
Мисливські птахи 89
ЕКОЛОГО-СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ПТАХІВ ЛІСОВИХ ТА ІНШИХ ЕКОСИСТЕМ УКРАЇНИ 91
РЯД ГАГАРОПОДІБНІ (*GAVIIFORMES*) 91
Родина Гагарові (*Gaviidae* Allen, 1897) 92
Гагара червоношия (*Gavia stellata* Pontoppidan, 1763) 92
Гагара чорношия (*G. arctica* Linnaeus, 1758) 92
Гагара полярна (*G. immer* Brunnich, 1764) 92
Гагара білодзьоба (*G. adamsii* Gray, 1859) 92
РЯД ПІРНИКОЗОПОДІБНІ (*PODICIPEDIFORMES*) 93
Родина Пірникозові (*Podicipedidae* Bonaparte, 1813) 94
Пірникоза велика (*Podiceps cristatus* Linnaeus, 1758) 94
Пірникоза сірощока (*P. griseigena* Boddaert, 1783) 94
Пірникоза чорношия (*P. nigricollis* Brehm, 1831) 95
Пірникоза червоношия (*P. auritus* Linnaeus, 1758) 96
Пірникоза мала (*P. ruficollis* Pallas, 1764) 96
РЯД ПЕЛІКАНОПОДІБНІ (*PELECANIFORMES*) 97
Родина Пеліканові (*Pelecanidae* Rafinesque, 1815) 97
Пелікан рожевий (*Pelecanus onocrotalus* Linnaeus, 1758) 97
Пелікан кучерявий (*P. crispus* Bruch, 1832) 97
Родина Бакланові (*Phalacrocoracidae* Reichenbach, 1850) 97
Баклан великий (*Phalacrocorax carbo* Linnaeus, 1758) 97
Баклан чубатий (*Ph. aristotelis* Linnaeus, 1761) 97
Баклан малий (*Ph. pygmaeus* Pallas, 1773) 97
РЯД ЛЕЛЕКОПОДІБНІ (*CICONIIFORMES*) 98
Родини Чаплеві (*Ardeidae* Leach, 1820) 100
Чапля сіра (*Ardea cinerea* Linnaeus, 1758) 100
Чапля руда (*A. purpurea* Linnaeus, 1766) 101
Чапля жовта (*Ardeola ralloides* Scopoli, 1769) 101
Чепура велика (*Egretta alba* Linnaeus, 1758) 101
Чепура мала (*E. garzetta* Linnaeus, 1766) 101
Чапля єгипетська (*Bubulcus ibis* Linnaeus, 1758) 102
Бугай (*Botaurus stellaris* Linnaeus, 1758) 102
Бугайчик (*Ixobrychus minutus* Linnaeus, 1766) 102
Квак (*Nycticorax nycticorax* Linnaeus, 1758) 103
Родина Ібісові (*Threskiornithidae* Poche, 1904) 103
Косар (*Platalea leucorodia* Linnaeus, 1758) 103
Коровайка (*Plegadis falcinellus* Linnaeus, 1766) 104
Родина Лелекові (*Ciconiidae* Sundevall, 1836) 104
Лелека білий (*Ciconia ciconia* Linnaeus, 1758) 105
Лелека чорний (*C. nigra* Linnaeus, 1758) 105

РЯД ГУСЕПОДІБНІ (*ANSERIFORMES*) 106
Родина Качкові (*Anatidae* Leach, 1820) 107
Гуска сіра (*Anser anser* Linnaeus, 1758) 107
Гуменник (*A. fabalis* Latham, 1787) 108
Гуска білолоба (*A. albifrons* Scopoli, 1769) 108
Гуска мала (*A. erythropus* Linnaeus, 1758) 109
Гуска біла (*Chen caerulescens* Linnaeus, 1758) 109
Гуска гірська (*Eulabeia indica* Latham, 1790) 109
Лебідь-шипун (*Cygnus olor* Gmelin, 1789) 109
Лебідь-кликун (*C. cygnus* Linnaeus, 1758) 110
Лебідь малий (*C. bewickii* Yarrell, 1830) 111
Казарка червоновола (*Rufibrenta ruficollis* Pallas, 1769) 111
Галагаз (*Tadorna tadorna* Linnaeus, 1758) 112
Огар (*T. ferruginea* Pallas, 1764) 112
Підродина Качки (*Anatinae* Leach, 1820) 113
Крижень (*Anas platyrhynchos* Linnaeus, 1758) 113
Нерозень (*A. strepera* Linnaeus, 1758) 114
Шилохвіст (*A. acuta* Linnaeus, 1758) 115
Широконіска (*A. clypeata* Linnaeus, 1758) 115
Свищ (*A. penelope* Linnaeus, 1758) 116
Чирянка велика (*A. querquedula* Linnaeus, 1758) 117
Чирянка мала (*A. crecca* Linnaeus, 1758) 117
Попелюх (*Aythya ferina* Linnaeus, 1758) 119
Чернь чубата (*A. fuligula* Linnaeus, 1758) 119
Чернь морська (*A. marila* Linnaeus, 1761) 120
Чернь білоока (*A. nyroca* Güldenstadt, 1770) 120
Чернь червонодзьоба (*Netta rufina* Pallas, 1773) 121
Морянка (*Clangula hyemalis* Linnaeus, 1758) 122
Гоголь (*Bucephala clangula* Linnaeus, 1758) 122
Синьга (*Melanitta nigra* Linnaeus, 1758) 123
Турпан (*M. fusca* Linnaeus, 1758) 123
Пухівка (*Somateria mollissima* Linnaeus, 1758) 123
Савка (*Oxyura leucocephala* Scopoli, 1869) 123
Крех великий (*Mergus merganser* Linnaeus, 1758) 124
Крех середній (*M. serrator* Linnaeus, 1758) 124
Крех малий (*M. albellus* Linnaeus, 1758) 125
РЯД СОКОЛОПОДІБНІ (*FALCONIIFORMES*) 126
Родина Скопові (*Pandionidae* Bonaparte, 1854) 127
Скопа (*Pandion haliaetus* Linnaeus, 1758) 127
Родина Яструбові (*Accipitridae* Vigors, 1824) 128
Осоїд (*Pernis apivorus* Linnaeus, 1758) 128
Шуліка чорний (*Milvus migrans* Boddaert, 1783) 129
Шуліка рудий (*M. milvus* Linnaeus, 1758) 129
Яструб великий (*Accipiter gentilis* Linnaeus, 1758) 130

Яструб малий (*A. nisus* Linnaeus, 1758) 131
Яструб коротконогий (*A. brevipes* Severtzov, 1850) 132
Лунь очеретяний (*Circus aeruginosus* Linnaeus, 1758) 133
Лунь польовий (*C. cyaneus* Linnaeus, 1766) 134
Лунь лучний (*C. pygargus* Linnaeus, 1758) 134
Лунь степовий (*C. macrourus* Gmelin, 1771) 134
Канюк звичайний (*Buteo buteo* Linnaeus, 1758) 135
Канюк степовий (*B. rufinus* Cretzschmar, 1827) 136
Зимняк (*B. lagopus* Pontoppidan, 1763) 136
Змієїд (*Circaetus gallicus* Gmelin, 1788) 137
Беркут (*Aquila chrysaetos* Linnaeus, 1758) 138
Могильник (*A. heliaca* Savigny, 1809) 138
Підорлик великий (*A. clanga* Pallas, 1811) 139
Підорлик малий (*A. pomarina* Brehm, 1831) 140
Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus* Gmelin, 1788) 141
Орлан-білохвіст (*Haliaetus albicilla* Linnaeus, 1758) 142
Орлан-довгохвіст (*H. leucoryphus* Pallas, 1771) 142
Гриф чорний (*Aegypius monachus* Linnaeus, 1766) 143
Сип білоголовий (*Gyps fulvus* Hablizl, 1783) 144
Стерв'ятник (*Neophron percnopterus* Linnaeus, 1758) 144
Родина Соколові (*Falconidae* Leach, 1820) 145
Сапсан (*Falco peregrinus* Tunstall, 1771) 145
Балабан (*F. cherrug* Gray, 1834) 146
Кречет (*F. rusticolus* Linnaeus, 1758) 147
Підсоколик великий (*F. subbuteo* Linnaeus, 1758) 147
Підсоколик малий (*F. columbarius* Linnaeus, 1758) 148
Кібчик (*F. vespertinus* Linnaeus, 1766) 148
Боривітер звичайний (*F. tinnunculus* Linnaeus, 1758) 149
Боривітер степовий (*F. naumanni* Fleischer, 1818) 149
РЯД КУРОПОДІБНІ (*GALLIFORMES*) 151
Родина Тетерукові (*Tetraonidae* Leach, 1820) 151
Тетерук (*Lyrurus tetrix* Linnaeus, 1758) 152
Глушець (*Tetrao urogallus* Linnaeus, 1758) 153
Орябок (*Tetrastes bonasia* Linnaeus, 1758) 154
Куріпка біла (*Lagopus lagopus* Linnaeus, 1758) 154
Родина Фазанові (*Phasianidae* Horsfield, 1821) 155
Фазан (*Phasianus colchicus* Linnaeus, 1758) 155
Куріпка сіра (*Perdix perdix* Linnaeus, 1758) 156
Кеклик (*Alectoris chukar* Gray, 1830) 157
Перепілка (*Coturnix coturnix* Linnaeus, 1758) 157
РЯД ЖУРАВЛЕПОДІБНІ (*GRUIFORMES*) 158
Родина Журавлеві (*Gruidae* Vigors, 1824) 158
Журавель сірий (*Grus grus* Linnaeus, 1758) 159
Журавель степовий (*Anthropoides virgo* Linnaeus, 1758) 159

Родина Пастушкові (*Rallidae* Rafinesque, 1815) 159
Пастушок (*Rallus aquaticus* Linnaeus, 1758) 160
Погонич звичайний (*Porzana porzana* Linnaeus, 1766) 161
Погонич малий (*P. parva* Scopoli, 1769) 161
Погонич-крихітка (*P. pusilla* Pallas, 1776) 162
Деркач (*Crex crex* Linnaeus, 1758) 162
Курочка водяна (*Gallinula chloropus* Linnaeus, 1758) 163
Лиска (*Fulica atra* Linnaeus, 1758) 164
Родина Дрохвові (*Otididae* Rafinesque, 1815) 164
Дрохва (*Otis tarda* Linnaeus, 1758) 165
Хохітва (*Tetrax tetrax* Linnaeus, 1758) 166
РЯД СИВКОПОДІБНІ (*CHARADRIIFORMES*) 167
Родина Лежневі (*Burhinidae* Mathews, 1912) 167
Лежень (*Burhinus oedicnemus*, Linnaeus, 1758) 167
Родина Сивкові (*Charadriidae* Leach, 1820) 169
Сивка звичайна (*Pluvialis apricaria* Linnaeus, 1758) 169
Сивка морська (*P. squatarola* Linnaeus, 1758) 169
Пісочник малий (*Charadrius dubius* Scopoli, 1786) 169
Чайка (*Vanellus vanellus* Linnaeus, 1758) 170
Родина Куликосорокові (*Haematopodidae* Bonaparte, 1838) 171
Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus* Linnaeus, 1758) 171
Родина Баранцеві (*Scolopacidae* Rafinesque, 1815) 171
Коловодник лісовий (*Tringa ochropus* Linnaeus, 1758) 171
Коловодник болотяний (*T. glareola* Linnaeus, 1758) 172
Коловодник великий (*T. nebularia* Gunnerus, 1767) 172
Коловодник звичайний (*T. totanus* Linnaeus, 1758) 173
Коловодник чорний (*T. erythropus* Pallas, 1764) 174
Коловодник ставковий (*T. stagnatilis* Bechstein, 1803) 174
Набережник (*Actitis hypoleucos* Linnaeus, 1758) 174
Мородунка (*Xenus cinereus* Güldenstadt, 1775) 175
Брижач (*Phylomachus pugnax* Linnaeus, 1758) 175
Баранець звичайний (*Gallinago gallinago* Linnaeus, 1758) 176
Баранець великий (*G. media* Latham, 1787) 177
Баранець малий (*Lymnocryptes minimus* Brunnich, 1764) 178
Слуква (*Scolopax rusticola* Linnaeus, 1758) 178
Кульон великий *Numenius arquata* Linnaeus, 1758) 179
Кульон середній (*N. phaeopus* Linnaeus, 1758) 180
Кульон тонкодзьобий (*N. tenuirostris* Vieillot, 1817) 181
Грицик великий (*Limosa limosa* Linnaeus, 1758) 181
Родина Мартинові (*Laridae* Rafinesque, 1815) 182
Мартин звичайний (*Larus ridibundus* Linnaeus, 1766) 183
Мартин жовтоногий (*L. cachinnans* Pallas, 1811) 183
Мартин сивий (*L. canus* Linnaeus, 1758) 184
Мартин малий (*L. minutus* Pallas, 1776) 184

Крячок чорний (*Chlidonias niger* Linnaeus, 1758) 185
Крячок річковий (*Sterna hirundo* Linnaeus, 1758) 185
Крячок малий (*S. albifrons* Pallas, 1764) 186
РЯД ГОЛУБОПОДІБНІ (*COLUMBIFORMES*) 186
Родина Голубові (*Columbidae* Leach, 1820) 187
Припутень (*Columba palumbus* Linnaeus, 1758) 187
Голуб-синяк (*C. oenas* Linnaeus, 1758) 188
Голуб сизий (*C. livia* Gmelin, 1789) 188
Горлиця звичайна (*Streptopelia turtur* Linnaeus, 1758) 189
Горлиця садова (*S. decaocto* Frivaldszky, 1838) 189
РЯД ЗОЗУЛЕПОДІБНІ (*CUCULIFORMES*) 190
Родина Зозулеві (*Cuculidae* Leach, 1820) 190
Зозуля (*Cuculus canorus* Linnaeus, 1758) 190
РЯД СОВОПОДІБНІ (*STRIGIFORMES*) 192
Родина Сипухові (*Tytonidae* Mathews, 1912) 193
Сипуха (*Tyto alba* Scopoli, 1769) 193
Родина Совові (*Strigidae* Leach, 1820) 193
Пугач (*Bubo bubo* Linnaeus, 1758) 194
Сова вухата (*Asio otus* Linnaeus, 1758) 194
Сова болотяна (*A. flammeus* Pontoppidan, 1763) 195
Совка (*Otus scops* Linnaeus, 1758) 196
Сич волохатий (*Aegolius funereus* Linnaeus, 1758) 196
Сич хатній (*Athene noctua* Scopoli, 1769) 197
Сичик-горобець (*Glaucidium passerinum* Linnaeus, 1758) 197
Сова сіра (*Strix aluco* Linnaeus, 1758) 198
Сова довгохвоста (*S. uralensis* Pallas, 1771) 198
Сова бородата (*S. nebulosa* Forster, 1772) 199
Сова біла (*Nyctea scandiaca* Linnaeus, 1758) 199
Сова яструбина (*Surnia ulula* Linnaeus, 1758) 199
РЯД ДРІМЛЮГОПОДІБНІ (*CAPRIMULGIFORMES*) 200
Родина Дрімлюгові (*Caprimulgidae* Vigors, 1825) 200
Дрімлюга (*Caprimulgus europaeus* Linnaeus, 1758) 200
РЯД ОДУДОПОДІБНІ (*UPUPIIFORMES*) 201
Родина Одудові (*Upupupidae* Leach, 1820) 201
Одуд (*Upupa epops* Linnaeus, 1758) 201
РЯД СЕРПОКРИЛЬЦЕПОДІБНІ (*APODIFORMES*) 202
Родина Серпокрильцеві (*Apodidae* Olphe-Galliard, 1887) 203
Серпокрилець чорний (*Apus apus* Linnaeus, 1758) 203
Серпокрилець білочеревий (*A. melba* Linnaeus, 1758) 203
РЯД РАКШЕПОДІБНІ (*CORACIIFORMES*) 204
Родина Ракшеві (*Coraciidae* Rafinesque, 1815) 204
Сиворакша (*Coracias garrulus* Linnaeus, 1758) 204
Родина Рибалочкові (*Alcedinidae* Rafinesque, 1815) 205
Рибалочка (*Alcedo atthis* Linnaeus, 1758) 205

Родина Бджолоїдкові (*Meropidae* Rafinesque, 1815) 205
Бджолоїдка (*Merops apiaster* Linnaeus, 1758) 206
РЯД ДЯТЛОПОДІБНІ (*PICIFORMES*) 206
Родина Дятлові (*Picidae* Leach, 1820) 207
Крутиголовка (*Jynx torquilla* Linnaeus, 1758) 207
Жовна чорна (*Dryocopus martius* Linnaeus, 1758) 208
Жовна зелена (*Picus viridis* Linnaeus, 1758) 208
Жовна сива (*P. canus* Gmelin, 1788) 209
Дятел звичайний (*Dendrocopos major* Linnaeus, 1758) 210
Дятел сирійський (*D. syriacus* Hemprich et Ehrenberg, 1833) 211
Дятел середній (*D. medius* Linnaeus, 1758) 211
Дятел білоспинний (*D. leucotos* Bechstein, 1803) 211
Дятел малий (*D. minor* Linnaeus, 1758) 212
Дятел трипалий (*Picoides tridactylus* Linnaeus, 1758) 212
РЯД ГОРОБЦЕПОДІБНІ (*PASSERIFORMES*) 213
Родина Ластівкові (*Hirundinidae* Rafinesque, 1815) 214
Ластівка берегова (*Riparia riparia* Linnaeus, 1758) 214
Ластівка сільська (*Hirundo rustica* Linnaeus, 1758) 214
Ластівка міська (*Delichon urbica* Linnaeus, 1758) 215
Родина Жайворонкові (*Alaudidae* Vigors, 1825) 216
Жайворонок лісовий (*Lullula arborea* Linnaeus, 1758) 216
Жайворонок польовий (*Alauda arvensis* Linnaeus, 1758) 218
Посмітюха (*Galerida cristata* Linnaeus, 1758) 218
Жайворонок малий (*Calandrella cinerea* Gmelin, 1789) 219
Жайворонок степовий (*Melanocorypha calandra* Linnaeus, 1766) .. 219
Жайворонок рогатий (*Eremophila alpestris* Linnaeus, 1758) 219
Жайворонок сірий (*Calandrella rufescens* Vieillot, 1820) 219
Родина Плискові (*Motacillidae* Horsfield, 1821) 220
Щеврик лісовий *Anthus trivialis* (Linnaeus, 1758) 220
Щеврик польовий (*A. campestris* Linnaeus, 1758) 221
Щеврик лучний (*A. pratensis* Linnaeus, 1758) 221
Щеврик гірський *A. spinoletta* (Linnaeus, 1758) 222
Щеврик червоногрудий (*A. cervinus* Pallas, 1811) 222
Плиска біла (*Motacilla alba* Linnaeus, 1758) 222
Плиска жовта (*M. flava* Linnaeus, 1758) 223
Плиска жовтоголова (*M. citreola* Pallas, 1776) 223
Плиска гірська (*M. cinerea* Tunstall, 1771) 224
Плиска чорноголова (*M. feldegg* Michachelles, 1830) 224
Родина Сорокопудові (*Laniidae* Rafinesque, 1815) 225
Сорокопуд терновий (*Lanius collurio* Linnaeus, 1758) 225
Сорокопуд чорнолобий (*L. minor* Gmelin, 1788) 226
Сорокопуд сірий (*L. excubitor* Linnaeus, 1758) 226
Сорокопуд червоноголовий (*L. senator* Linnaeus, 1758) 227
Родина Вивільгові (*Oriolidae* Vigors, 1825) 228
Вивільга (*Oriolus oriolus* Linnaeus, 1758) 228

Родина Шпакові (*Sturnidae* Rafinesque, 1815) 229
Шпак звичайний (*Sturnus vulgaris* Linnaeus, 1758) 229
Шпак рожевий (*S. roseus* Linnaeus, 1758) 229
Родина Воронові (*Corvidae* Leach, 1820) 230
Сойка (*Garrulus glandarius* Linnaeus, 1758) 230
Сорока (*Pica pica* Linnaeus, 1758) 231
Горіхівка (*Nucifraga caryocatactes* Linnaeus, 1758) 232
Галка (*Corvus monedula* Linnaeus, 1758) 233
Грак (*C. frugilegus* Linnaeus, 1758) 233
Ворона сіра (*C. cornix* Linnaeus, 1758) 234
Крук (*C. corax* Linnaeus, 1758) 234
Родина Воловоочкові (*Troglodytidae* Swainson, 1831) 235
Волове очко (*Troglodytes troglodytes* Linnaeus, 1758) 235
Родина Омелюхові (*Bombycillidae* Swainson, 1831) 236
Омелюх (*Bombycilla garrulus* Linnaeus, 1758) 236
Родина Пронуркові (*Cinclidae* Sundevall, 1831) 237
Пронурок (*Cinclus cinclus* Linnaeus, 1758) 237
Родина Тинівкові (*Prunellidae* Richmond, 1908) 237
Тинівка лісова (*Prunella modularis* Linnaeus, 1758) 237
Тинівка альпійська (*P. collaris* Scopoli, 1769) 238
Родина Кропив'янкові (*Sylviidae* Leach, 1820) 239
Кобилочка солов'їна (*Locustella luscinioides* Savi, 1824) 239
Кобилочка річкова (*L. fluviatilis* Wolf, 1810) 240
Кобилочка-цвіркун (*L. naevia* Boddaert, 1783) 240
Очеретянка прудка (*Acrocephalus paludicola* Vieillot, 1817) 241
Очеретянка лучна (*A. schoenobaenus* Linnaeus, 1758) 241
Очеретянка ставкова (*A. scirpaceus* Hermann, 1804) 242
Очеретянка чагарникова (*A. palustris* Bechstein, 1798) 242
Очеретянка велика (*A. arundinaceus* Linnaeus, 1758) 242
Берестянка звичайна (*Hippolais icterina* Vieillot, 1817) 243
Кропив'янка рябогруда (*Sylvia nisoria* Bechstein, 1795) 244
Кропив'янка чорноголова (*S. atricapilla* Linnaeus, 1758) 244
Кропив'янка садова (*S. borin* Boddaert, 1783) 245
Кропив'янка сіра (*S. communis* Latham, 1787) 246
Кропив'янка прудка (*S. curruca* Linnaeus, 1758) 246
Вівчарик весняний (*Phylloscopus trochilus* Linnaeus, 1758) 247
Вівчарик-ковалик (*Ph. collybita* Vieillot, 1817) 247
Вівчарик жовтобровий (*Ph. sibilatrix* Bechstein, 1793) 248
Вівчарик зелений (*Ph. trochiloides* Sundevall, 1837) 248
Родина Золотомушкові (*Regulidae* Cuvier, 1800) 249
Золотомушка жовточуба (*Regulus regulus* Linnaeus, 1758) 249
Золотомушка червоночуба (*R. ignicapillus* Temminck, 1820) 250
Родина Мухоловкові (*Muscicapidae* Fleming, 1822) 251
Мухоловка сіра (*Muscicapa striata* Pallas, 1764) 251

Мухоловка строката (*Ficedula hypoleuca* Pallas, 1764) 252
Мухоловка білошия (*F. albicollis* Temminck, 1815) 253
Мухоловка мала (*F. parva* Bechstein, 1794) 253
Трав'янка лучна (*Saxicola rubetra* Linnaeus, 1758) 254
Трав'янка чорноголова (*S. torquata* Linnaeus, 1766) 255
Кам'янка звичайна (*Oenanthe oenanthe* Linnaeus, 1758) 255
Горихвістка звичайна (*Phoenicurus phoenicurus* Linnaeus, 1758) ... 256
Горихвістка чорна (*Ph. ochruros* Gmelin, 1774) 257
Вільшанка (*Erithacus rubecula* Linnaeus, 1758) 257
Соловейко східний (*Luscinia luscinia* Linnaeus, 1758) 258
Соловейко західний (*L. megarhynchos* Brehm, 1831) 259
Синьошийка (*L. svecica* Linnaeus, 1758) 259
Скеляр строкатий (*Monticola saxatilis* Linnaeus, 1776) 260
Чикотень (*Turdus pilaris* Linnaeus, 1758) 261
Дрізд чорний (*T. merula* Linnaeus, 1758) 263
Дрізд співочий (*T. philomelos* Brehm, 1831) 263
Дрізд-омелюх (*T. viscivorus* Linnaeus, 1758) 264
Дрізд білобровий (*T. iliacus* Linnaeus, 1766) 265
Дрізд гірський (*T. torquatus* Linnaeus, 1758) 265
Родина Суторові (*Paradoxornithidae* Koch, 1816) 266
Синиця вусата (*Panurus biarmicus* Linnaeus, 1758) 266
Родина Довгохвостосиницеві (*Aegithalidae* Reichenbach, 1850) 267
Синиця довгохвоста (*Aegithalos caudatus* Linnaeus, 1758) 267
Родина Синицеві (*Paridae* Vigors, 1825) 269
Ремез (*Remiz pendulinus* Linnaeus, 1758) 269
Синиця велика (*Parus major* Linnaeus, 1758) 270
Синиця блакитна (*P. caeruleus* Linnaeus, 1758) 270
Синиця чорна (*P. ater* Linnaeus, 1758) 271
Синиця чубата (*P. cristatus* Linnaeus, 1758) 271
Синиця біла (*P. cyanus* Pallas, 1770) 272
Гаїчка болотяна (*P. palustris* Linnaeus, 1758) 272
Гаїчка-пухляк (*P. montanus* Baldenstein, 1827) 273
Родина Повзикові (*Sittidae* Lesson, 1828) 273
Повзик (*Sitta europaea* Linnaeus, 1758) 273
Родина Підкоришникові (*Certhiidae* Leach, 1820) 274
Підкоришник звичайний (*Certhia familiaris* Linnaeus, 1758) 274
Підкоришник короткопалий (*C. brachydactyla* Brehm, 1820) 275
Родина Горобцеві (*Passeridae* Leach, 1820) 276
Горобець хатній (*Passer domesticus* Linnaeus, 1758) 276
Горобець польовий (*P. montanus* Linnaeus, 1758) 277
Родина В'юркові (*Fringillidae* Leach, 1820) 278
Зяблик (*Fringilla coelebs* Linnaeus, 1758) 278
В'юрок (*F. montifringilla* Linnaeus, 1758) 279
Щедрик (*Serinus serinus* Pallas, 1811) 279

Зеленяк (*Chloris chloris* Linnaeus, 1758) 280
Чиж (*Spinus spinus* Linnaeus, 1758) 281
Щиглик (*Carduelis carduelis* Linnaeus, 1758) 282
Коноплянка (*Acanthis cannabina* Linnaeus, 1758) 283
Чечітка звичайна (*A. flammea* Linnaeus, 1758) 283
Чечевиця (*Carpodacus erythrinus* Pallas, 1770) 284
Шишкар ялиновий (*Loxia curvirostra* Linnaeus, 1758) 285
Снігур (*Pyrrhula pyrrhula* Linnaeus, 1758) 286
Костогриз (*Coccothraustes coccothraustes* Linnaeus, 1758) 286
Родина Вівсянкові (*Emberizidae* Vigors, 1825) 288
Просянка (*Emberiza calandra* Linnaeus, 1758) 288
Вівсянка звичайна (*E. citrinella* Linnaeus, 1758) 290
Вівсянка очеретяна (*E. schoeniclus* Linnaeus, 1758) 290
Вівсянка гірська (*E. cia* Linnaeus, 1766) 291
Вівсянка чорноголова (*E. melanocephala* Scopoli, 1769) 291
Вівсянка лучна (*E. aureola* Pallas, 1773) 292
Вівсянка садова (*E. hortulana* Linnaeus, 1758) 292

ЗВІРІ (*THERIA* SEU *MAMMALIA*) 295
Походження та еволюція 295
МОРФОЛОГІЧНІ ТА АНАТОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВІРІВ 298
Загальні особливості 298
Шкіра та її похідні 304
Шкірні залози 306
Скелет 312
Череп 313
Хребет 315
Пояси і скелет кінцівок 315
М'язова система 317
Органи травлення 318
Органи дихання 323
Кровоносна система 324
Нервова система 326
Органи чуттів 327
Органи зору 329
Органи дотику 329
Органи виділення 329
Органи розмноження 330
Характер терморегуляції 331
Основні особливості ембріонального розвитку 331
БІОЛОГІЧНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВІРІВ 334
Умови існування і поширення 334
Екологічні чинники і їх вплив на життя звірів 334
Екологічні групи звірів 339
Сигналізація і звукова локація 341

Біологічні періоди в житті звірів 342
Міграції 345
Живлення і способи добування корму 346
Статевий диморфізм і розмноження 348
Запліднення 348
Пристосування до захисту і нападу 350
Чисельність 351
Значення звірів 352
Інтенсивне розведення оленів 357
Епідеміологічне значення звірів 359
Свійські і одомашнені звірі 361
ЕКОЛОГО-СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ЗВІРІВ ЛІСОВИХ ТА ІНШИХ ЕКОСИСТЕМ УКРАЇНИ 364
РЯД МІДИЦЕПОДІБНІ (*SORICIFORMES* SEU *INSECTIVORA* BOWDICH, 1821) 364
Родина Мідицеві (*Soricidae* Fischer, 1817) 365
Мідиця мала (*Sorex minutus* Linnaeus, 1766) 367
Мідиця звичайна (*S. araneus* Linnaeus, 1758) 368
Мідиця альпійська (*S. alpinus* Schinz, 1837) 369
Рясоніжка велика (*Neomys fodiens* Pennant, 1771) 369
Рясоніжка мала (*N. anomalus* Cabrera, 1907) 370
Білозубка мала (*Crocidura suaveolens* Pallas, 1811) 371
Білозубка білочерева (*C. leucodon* Hermann, 1780) 372
Родина Кротові (*Talpidae* Fischer, 1817) 372
Кріт європейський (*Talpa europaea* Linnaeus, 1758) 372
Хохуля звичайна (*Desmana moschata* Linnaeus, 1758) 375
Родина Їжакові (*Erinaceidae* Fischer, 1817) 377
Їжак білочеревий (*Erinaceus concolor* Martin, 1838) 378
Їжак вухатий (*Hemiechinus auritus* Gmelin, 1770) 379
РЯД ЛИЛИКОПОДІБНІ АБО РУКОКРИЛІ (*VESPERTILIONIFORMES* SEU *CHIROPTERA* BLUMENBACH, 1779) 380
Родина Підковикові (*Rhinolophidae* Gray, 1825) 382
Підковик малий (*Rhinolophus hipposideros* Bechstein, 1800) 383
Підковик великий (*R. ferrumequinum* Schreber, 1774) 384
Родина Лиликові або Гладеньконосі (*Vespertilionidae* Gray, 1821) ... 385
Нічниця велика (*Myotis myotis* Borkhausen, 1797) 385
Нічниця гостровуха (*M. blythii* Tomes, 1857) 386
Нічниця довговуха (*M. bechsteinii* Kuhl, 1817) 387
Нічниця війчаста (*M. nattereri* Kuhl, 1817) 387
Нічниця триколірна (*M. emarginatus* Geoffroy, 1806) 388
Нічниця вусата (*M. mystacinus* Kuhl, 1817) 389
Нічниця північна [Брандта] (*M. brandtii* Eversmann, 1845) 389
Нічниця ставкова (*M. dasycneme* Boie, 1825) 390
Нічниця водяна (*M. daubentonii* Kuhl, 1817) 390
Вухань звичайний (*Plecotus auritus* Linnaeus, 1758) 391

Вухань австрійський (*P. austriacus* Fischer, 1829) 392
Широковух (*Barbastella barbastellus* Schreber, 1774) 392
Довгокрил звичайний (*Miniopterus schreibersi* Kuhl, 1819) 393
Пергач [лилик] пізній (*Eptesicus serotinus* Schreber, 1774) 394
Пергач [лилик] північний (*E. nilssoni* Keyserling & Blasius, 1839) . 395
Лилик двоколірний (*Vespertilio* [*Pipistrellus* Schreber, 1774] *murinus* Linnaeus, 1758) 395
Нетопир карликовий (*Pipistrellus pipistrellus* Schreber, 1774) ... 396
Нетопир лісовий (*P. nathusii* Keyserling & Blasius, 1839) 396
Нетопир середземний (білосмугий) (*P. kuhli* Natterer, 1819) 397
Лилик [нетопир] гірський (*Hypsugo* [*Pipistrellus*] *savii* Bonoparte, 1837) 397
Вечірниця дозірна (*Nyctalus noctula* Schreber, 1774) 398
Вечірниця велетенська (*N. lasiopterus* Schreber, 1780) 399
Вечірниця мала (*N. leisleri* Kuhl, 1817) 399
РЯД СОБАКОПОДІБНІ АБО ХИЖІ (*CANIFORMES* SEU *CARNIVORA* BOWDICH, 1821)* 400
Родина Собачі (*Canidae* Fischer, 1817) 402
Вовк (*Canis lupus* Linnaeus, 1758) 403
Шакал золотавий (*Canis aureus* Linnaeus, 1758) 406
Лис звичайний (*Vulpes vulpes* Linnaeus, 1758) 408
Лис-корсак (*V. Corsac* Linnaeus, 1768) 411
Собака єнотоподібний (*Nyctereutes procyonoides* Gray, 1834) .. 411
Родина Ведмежі (*Ursidae* Fischer, 1817) 413
Ведмідь бурий (*Ursus arctos* Linnaeus, 1758) 413
Родина Єнотові (*Procyonidae* Gray, 1825) 416
Єнот-полоскун (*Procyon lotor* Linnaeus, 1758) 416
Родина Кунові [Куницеві] (*Mustelidae* Fischer, 1817) 418
Куна лісова [звичайна] (*Martes martes* Linnaeus, 1758) 418
Куна кам'яна (*M. foina* Erxleben, 1777) 420
Горностай (*Mustela erminea* Linnaeus, 1758) 422
Ласка (*M. nivalis* Linnaeus, 1766) 423
Норка європейська (*M. lutreola* Linnaeus, 1761) 425
Норка американська (*M. vison* Schreber, 1777) 427
Тхір чорний (*M.* [*Putorius*] *putorius* Linnaeus, 1758) 429
Тхір степовий (*M.* [*Putorius*] *eversmanni* Lesson, 1827) 431
Перегузня [звичайна] (*Vormela peregusna* Güldenstaedt, 1770) 433
Борсук [звичайний] лісовий (*Meles meles* Linnaeus, 1758) 434
Видра річкова (*Lutra lutra* Linnaeus, 1758) 437
Родина Котячі (*Felidae* Fischer, 1817) 440
Кіт лісовий (*Felis silvestris* Schreber, 1777) 440
Рись звичайна (*Lynx* [*Felis*] *lynx* Linnaeus, 1758) 442

*Логічно було б назвати ряд Вовкоподібні, а родину – Вовчі.

РЯД ЗАЙЦЕПОДІБНІ
(*LEPORIFORMES* SEU *LAGOMORPHA* BRANDT, 1855) 445
Родина Заячі (*Leporidae* Fischer, 1817) 446
Заєць сірий (*Lepus europaeus* Pallas, 1778) 446
Заєць білий (*Lepus timidus* Linnaeus, 1758) 448
Кролик дикий (*Oryctolagus cuniculus* Linnaeus, 1758) 449
РЯД МИШОПОДІБНІ АБО ГРИЗУНИ
(*MURIFORMES* SEU *RODENTIA* BOWDICH, 1821) 450
Родина Вивіркові [Білячі] (*Sciuridae* Hemprich, 1820) 452
Вивірка лісова [Білка звичайна] (*Sciurus vulgaris* Linnaeus, 1758) 452
Ховрах крапчастий (*Spermophilus suslicus* Linnaeus, 1766) 454
Ховрах європейський (*Spermophilus citellus* Linnaeus, 1766) 455
Ховрах сірий (*Spermophilus pygmaeus* Linnaeus, 1766) 455
Бабак степовий (*Marmota bobac* Muller, 1776) 456
Родина Боброві (*Castoridae* Hemprich, 1820) 457
Бобер европейський (*Castor fiber* Linnaeus, 1758) 457
Родина Нутрієві (*Myocastoridae* Ameghino,1904) 460
Нутрія [болотяна] (*Myocastor coypus* Molina, 1782) 460
Родина Тушканчикові (*Dipodidae* Fischer, 1917) 461
Мишівка лісова (*Sicista betulina* Pallas, 1779) 462
Мишівка степова (*S. subtilis* Pallas, 1773) 463
Тушкан [тушканчик] великий, або заєць земляний
(*Allactaga major* Pallas, 1778) 463
Тушкан трипалий [кандибка] або заєць земляний трипалий
(*Stylodipus* [*Scirtopoda*] *telum* Lichtenstein, 1923) 464
Родина Мишей (*Muridae* Illiger, 1815) 465
Підродина Мишині (*Murinae* Illiger, 1815) 465
Миша звичайна [хатня] (*Mus musculus* Linnaeus, 1758) 465
Миша курганцева (*M. spicilegus* [*sergii*] Petenyi, 1822) 466
Миша-житник [польова] (*Apodemus agrarius* Pallas, 1771) 466
Мишак жовтогрудий (*Sylvaemus tauricus* Melchior, 1834)
[миша жовтогорла *A. flavicollis*] 467
Мишак лісовий (*S. sylvaticus* Linnaeus, 1758) 467
Мишак уральський (*S. uralensis* Pallas, 1811) 468
Мишак степовий (*S. arianus* Pallas, 1811) 468
Мишка лугова (*Micromys minutus* Pallas, 1771) 469
Пацюк мандрівний [сірий] (*Rattus norvegicus* Berkenhout, 1769) ... 469
Пацюк чорний (*R. rattus* Linnaeus, 1758) 470
Підродина Хом'якові (*Cricetinae* Fischer, 1917) 471
Хом'як звичайний (*Cricetus cricetus* Linnaeus, 1758) 471
Хом'ячок сірий (*Cricetulus migratorius* Pallas, 1773) 473
Підродина Норицеві (*Arvicolinae* Gray, 1821) 474
Нориця руда [лісова] (*Myodes* [*Clethrionomys*]
glareolus Schreber, 1780) 474

Нориця снігова (*Chionomys nivalis* Martins, 1842) 476
Щур [Нориця] водяний (*Arvicola amphibius* Linnaeus, 1758) 476
Щур гірський [повх] або водяна полівка мала
(*A. scherman* Shaw, 1801) 478
Нориця чагарникова (*Terricola* [*Microtus*] *subterraneus* de Selys
Longchamps, 1836) 478
Нориця татранська (*Terricola* [*Microtus*] *tatricus* Kratochvil, 1952) . 479
Нориця темна (*Microtus agrestis* Linnaeus, 1761) 479
Нориця сибірська [економка] (*M. oeconomus* Pallas, 1776) 480
Нориця польова (*M. arvalis* Pallas, 1779) 481
Нориця гуртова (*M. socialis* Pallas, 1773) 483
Строкатка степова (*Lagurus lagurus* Pallas, 1773) 483
Сліпачок звичайний (*Ellobius talpinus* Pallas, 1770) 484
Ондатра (*Ondatra zibethicus* Linnaeus, 1766) 485
Підродина Сліпакові (*Spalacinae* Gray, 1821) 487
Сліпак звичайний (*Spalax microphthalamus* Guldenstaedt, 1770) .. 488
Сліпак подільський (*S. zemni* Erxleben, 1777) 489
Сліпак буковинський (*S. graecus* Nehring, 1898) 490
Сліпак піщаний (*S. arenarius* Reshetnik, 1939) 490
Сліпак малий (*Nannospalax leucodon* Nordmann, 1840) 491
Родина Вовчкові або Соні (*Myoxidae* Gray, 1821) 492
Вовчок сірий (*Myoxus* [*Glis*] *glis* Linnaeus, 1766) 492
Вовчок лісовий (*Dryomys nitedula* Pallas, 1779) 494
Вовчок садовий (*Eliomis quercinus* Linnaeus, 1766) 495
Вовчок-ліскулька (*Muscardinus avellanarius* Linnaeus, 1758) 496
РЯД ОЛЕНЕПОДІБНІ [РАТИЧНІ, ПАРНОПАЛІ, ПАРНОКОПИТНІ] (*CERVIFORMES* SEU *ARTIODACTYLA* OWEN, 1848) 499
Підряд Нежуйні (*Nonruminantia* seu *Suiformes* Jaeckel, 1911) 500
Родина Свинячі (*Suidae* Gray, 1821) 500
Свиня дика (*Sus scrofa* Linnaeus, 1758) 500
Підряд Жуйні (*Ruminantia* Scopoli, 1777) 503
Родина Оленячі (*Cervidae* Goldfuss, 1820) 504
Олень [благородний] лісовий (*Cervus elaphus* Linnaeus, 1758) 504
Олень плямистий (*C. nippon* Temminck, 1838) 511
Лань (*C. dama* Linnaeus, 1758) 513
Сарна європейська (*Capreolus capreolus* Linnaeus, 1758) 515
Лось європейський (*Alces alces* Linnaeus, 1758) 520
Родина Бичачі (*Bovidae* Gray, 1821) 524
Бізон європейський [зубр] (*Bison bonasus* Linnaeus, 1758) 525
Тур (*Bos primigenius* Bojanus, 1827) 528
Баран-муфлон (*Ovis ammon musimon* Linnaeus, 1758) 529
Скельниця звичайна (*Rupicapra rupicapra* Linnaeus, 1758) 531
Сайга (*Saiga tatarica* Linnaeus, 1758) 533

РЯД КОНЕПОДІБНІ [КОПИТНІ АБО НЕПАРНОКОПИТНІ] (*EQUIFORMES* SEU *PERISSODACTYLA* OWEN, 1848) 535
Родина Конячі (*Equidae* Gray, 1821) 535
Кулан (*Equus hemionus* Pallas, 1975) 536
Тарпан [Кінь дикий] (*E. caballus* Linnaeus, 1758) 537
Лісовий тарпан (*E. c. sylvestris* [*silvaticus*] Vetulani. 1928) 538
Кінь Пржевальського (*E. c. przewalskii* Poljakov, 1881) 538
ЗАКОНОДАВЧА БАЗА УКРАЇНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ. ВІДТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ 540
Основні вимоги та принципи охорони, раціонального використання і відтворення тваринного світу 541
Державне управління у галузі охорони і використання тваринного світу 542
Права та обов'язки громадян у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу 542
Форми використання об'єктів тваринного світу 542
Види використання об'єктів тваринного світу 543
Мисливство 543
Ліміти використання мисливських тварин 549
Дозволи на добування мисливських тварин 550
Строки полювання 550
Заборони щодо здійснення полювання 551
Ведення мисливського господарства та користування мисливськими угіддями 552
Права та обов'язки користувачів мисливських угідь 554
Селекційний та вибірковий діагностичний відстріли мисливських тварин для ветеринарно-санітарної експертизи ... 556
Продукція полювання, мисливські трофеї 557
Надходження коштів від ведення мисливського господарства .. 558
Використання об'єктів тваринного світу у наукових, культурно-освітніх, виховних та естетичних цілях 558
Добування диких тварин з метою утримання і розведення у неволі чи напіввільних умовах 559
Регулювання чисельності тварин 559
Права та обов'язки користувачів об'єктами тваринного світу 560
Умови і підстави припинення права спеціального використання і права власності на об'єкти тваринного світу 562
ОХОРОНА ТВАРИННОГО СВІТУ 563
Охорона і відтворення мисливських тварин 564
Охорона середовища перебування, умов розмноження, шляхів міграції тварин 565
Запобігання загибелі тварин під час здійснення виробничих процесів та експлуатації транспортних засобів 566

Охорона, відтворення і використання рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин 566
Розведення в неволі рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин 567
Створення і поповнення зоологічних колекцій 568
Подання допомоги тваринам у разі їх захворювання або загрози загибелі під час стихійного лиха та надзвичайних екологічних ситуацій 568
Охорона тварин під час застосування засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив та інших препаратів . 568
Обмеження або заборона застосування на окремих територіях засобів захисту рослин, стимуляторів їх росту, мінеральних добрив та інших препаратів 569
Переселення, акліматизація і схрещування тварин 569
Охорона тваринного світу від шкідливого впливу продуктів біотехнології 569
Урахування вимог охорони тваринного світу при встановленні екологічних нормативів 570
Моніторинг, державний облік і кадастр тваринного світу 570
Державний і громадський контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу 570
Права працівників, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання 573
Правовий та соціальний захист працівників, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання 574
Стимулювання осіб, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання 576
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ, ВИКОРИСТАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ 577
Відповідальність за порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання 578
Відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства у галузі мисливського господарства та полювання 579
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В СФЕРІ ОХОРОНИ ТВАРИННОГО СВІТУ 580
Література 583

Вступ

Фауна птахів і звірів України характеризується розмаїтим видовим складом. Згідно з результатами досліджень зоологів, зокрема орнітологів і теріологів, у фауні нашої країни нараховується близько 400 видів птахів та 120 – ссавців. Значна їх кількість екологічно пов'язана з лісовими біотопами, де вони в'ють гнізда, риють глибокі нори, прокладають розгалужені підземні ходи, поїдають істотну частку насіння, листя і пагонів дерев, чагарників, трав, знищують багато комах та інших живих організмів як потенційно шкідливих, так корисних для лісового господарства.

Одночасно з формуванням лісостану в ньому оселяються різні види птахів і звірів. Упродовж свого життя птахи і звірі вступають у тісну взаємодію як одні з одними, так і з іншими тваринними організмами, а також з рослинністю, ґрунтом, рельєфом, кліматичними умовами та іншими компонентами неживої природи. Природа, що оточує птахів і звірів, називається їхнім середовищем або середовищем їх існування. Вона включає як фізико-хімічні, абіотичні чинники (температуру, світло, вологість, ґрунт тощо), так і біологічні або біотичні (рослинність, мікроорганізми, інших тварин). Найбільш важливі для життя птахів і звірів чинники середовища формують їх умови існування. Вони визначають як саму можливість існування того чи іншого виду у даному місці, так і особливості його поведінки, способу життя, біології. Всі птахи і звірі перебувають у тісній єдності з середовищем, точніше – з умовами існування, і жити поза ними не можуть, тому що тільки із зовнішнього середовища черпають повітря, їжу та інші життєво необхідні елементи.

Крім абіотичних і біотичних чинників, істотний вплив на птахів і звірів має й діяльність людини – антропогенні чинники. В сучасності антропогенні чинники нерідко мають головне значення в існуванні птахів і звірів, особливо у тих природних ландшафтах, де, як у лісі, негативні наслідки господарської діяльності проявляються найбільш відчутно. У зв'язку з інтенсифікацією господарської діяльності, що проникає у найвіддаленіші куточки, і посиленням негативного впливу антропогенних чинників на природне середовище, збереження генофонду птахів і звірів стало одним з найактуальніших завдань нашої держави.

Взаємне пристосування рослинних і тваринних видів, утворення ланцюгів живлення в екологічних умовах лісостану, що розвивається, сприяє форму-